

* RECENZE *

Vzácný objev rukopisu

Když jsem před téměř čtyřmi desítkami let zpracovával otázky česko-makedonských a makedonsko-českých kulturních styků, pátral jsem také v pozůstalosti P. J. Šafaříka. V literárním archivu Národního muzea v Praze je uložen mj. Šafaříkův *Popis písemnosti bulharských*, o nichž již dávno pojednala bulharistka V. Bechyňová. V něm se nachází také záznam o evangeliáři v jihomakedonském nářečí psaném řeckým písmem. K němu P. J. Šafařík připsal, že viděl jen titul a jeden list čtení ve dvou sloupcích. Šlo o *Ευαγγέλιε na gospoda boga i spasa našego Iisusa Christo, siga novo tiposano na bogarskoi jezik. Za sekoa nedelia ot godina do godina so ret. Prepisano i diortosano ot mene Pavel ieromonach, božigropski protosingel rodom vodenska (eparchija) ot selo Konikovo*. První stránky textu byly vytištěny v soluňské tiskárně Kiriaka Držilovce v roce 1852 nebo 1853.

Evangeliář je nejstarší makedonský moderní text napsaný řeckým písmem. Dnes je znám pod názvem *Konikovský evangeliář*, jak jej označil Jordan Ivanov již v roce 1917. Konikovo je rodná obec předpokládaného překladatele Pavla Božigropského (asi 1800–1871).

Základ práce P. Božigropského ovšem tvoří mnohem rozsáhlejší dvojjazyčný řecký a slovanský rukopis, jenž je uložen v knihovně alexandrijského patriarchátu v Egyptě a nebyl dosud v odborných kruzích znám. Zde jej koncem roku 2003 objevil finský badatel Míka Hakkarainen, který v uvedené knihovně zpracovával staré a středověké řecké dokumenty, archivy a knihovny. V rukopise sice není uveden autor a text není datován, můžeme však předpokládat, že vznikl nejpravděpodobněji koncem 18. nebo počátkem 19. století.

Finská akademie věd nyní vydala kompletní rukopisný text Konikovského evangeliáře (*The Konikovo Gospel. Konikovsko evangelie*. Redaktoři Jouko Lindstedt, Ljudmil Spasov, Johani Nuorluoto, Helsinky 2008, 439 stran + LXXXII stran faksimile rukopisu). Obsahuje anglický a makedonský úvod z pera editorů J. Lindstedta a L. Spasova, transkripci řeckého textu (Martti Leiwo, Maria Basdekis), základní přepis makedonského nářečního textu latinkou (J. Lindstedt, Max Walström), nářeční transkripci makedonského textu, který provedla pětice makedonských jazykovědců (M. Argirovski, E. Jačevová-Ulčarová, V. Krstevská, L. Spasov, M. Čičevová-Aleksićová). J. Lindstedt a Max Walström uvedli a poznámkami opatřili tištěný text z Šafaříkovy knihovny a jeho faksimile. V knize jsou studie makedonských a finských odborníků o řeckém textu a o fonologii a grafémech v makedonském textu (M. Walström).

V rozsáhlé studii její autor Maksim Karanfilovski podrobně a přehledně pojednává o fonologických, morfologických a syntaktických rysech jihomakedonského enidževardarského nářečí (Enidže Vardar = řecky Gianitsa). V další studii M. Karanfilovski spolu

s L. Spasovem a Borčem Arsovom srovnávají nářečí v *Konikovském evangeliáři* s enidževardarským nářečím. Poslední dva z uvedených autorů dále podávají dosti vyčerpávající přehled morfologie a funkcí morfologických kategorií v Konikovském evangeliáři. V samostatných statích se analyzuje slovní zásoba a onomastika evangeliáře. K nim je připojena studie amerického slavisty Viktora A. Friedmana, v níž zasazuje *Konikovský evangeliář* do makedonského kulturního vývoje na konci 18. a počátkem 19. století. Finský slavista Jouko Lindstedt pojednává o překladateli a vydavateli a zasazuje jej do širšího historického kontextu a L. Spasov píše ve své studii o místě *Konikovského evangeliáře* v makedonských kulturních dějinách. Knihu uzavírá rozsáhlá bibliografie a faksimile celého evangeliáře.

O textu *Konikovského evangeliáře* se jednalo nejprve u tzv. kulatého stolu na Mezinárodním semináři makedonského jazyka, literatury a kultury v Ochridu v roce 2005. Zúčastnili se ho finští, makedonští, čeští a někteří další slavisté a makedonisté. Upozornil jsem na něm své kolegy Jouka Lindstedta z helsinské univerzity a Ljudmila Spasova z Univerzity Cyrila a Metoděje ve Skopji na to, že v Šafaříkově knihovně Národního muzea v Praze je uložen titul rukopisu a několik tištěných stran. Na základě mého upozornění pak kolegové Jouko Lindstedt a Max Wahlström navštívili Prahu, převzali text a Šafaříkův exemplář v knize přetiskli. Trochu mě ovšem mrzí, že mezi těmi, kteří jim pomohli, neuvedli v knize také jméno toho, který je na Šafaříkovu knihovnu upozornil.

Tým finských a makedonských lingvistů se pak sešel v Ochridu ještě v roce 2006, kdy podnikl cestu do Řecka. O rok později se pak úzká skupinka makedonských a finských jazykovědců sešla v Helsinkách.

Text *Konikovského evangeliáře* tvoří celkem 39 zachovaných listů, což je něco přes polovinu originálního rukopisu. Text ve dvou sloupcích je napsán řeckým písmem. Přitom levý sloupec obsahuje text evangelia v řeckém lidovém jazyce, pravý sloupec tvoří slovanický překlad do makedonského (jihomakedonského) nářečí dolnovardarského typu. Podle editorů jak distribuce hlásky x (ch) a některých slovních tvarů, tak také tisk a celková podoba rukopisu nasvědčují tomu, že rukopis pochází z 18. století.

Makedonské nářeční texty náboženského, lexikografického nebo epistolárního charakteru se psaly řeckým písmem na území Egejské Makedonie již několik století a píšou se fakticky dodnes. Jsou známy zejména ze vzájemné rodinné korespondence, která byla (a je) vedena mezi příslušníci žijícími v různých zemích světa, nejčastěji v Austrálii, Severní Americe a v Kanadě, ale také mezi příslušníky makedonské národnosti, kteří tu žili mezi dvěma světovými válkami a těmi, kteří od roku 1948 žijí v České republice a v dalších zemích střední a východní Evropy.

Konikovský evangeliář je vedle *Kulakovského evangeliáře* z roku 1860, který vydali A. Mazon a A. Vaillant (1938), druhým uceleným makedonským nářečním textem, psaným řeckým písmem. Jeho vydání považuji za významné z několika důvodů: 1. Obohacuje makedonskou literaturu, zejména chudé písemnictví z území jižní Makedonie, o překlady církevních textů, 2. Je příkladem mezinárodní spolupráce finských, makedonských, řeckých, bulharských a polských odborníků, vědeckých ústavů a vysokoškolských institucí, knihoven, spolků i fondací. A to je nesporně velmi užitečné a prospěšné pro další rozvoj vědeckých poznatků.

Ivan Dorovský